

Riksantikvaren

Deres ref.:24/01186-01

Vår ref.: 24/53-2 LR

Dato: 14.06.2024

Høringsinnspill fra Norges museumsforbund – Riksantikvarens håndverkstrategi

Norges museumsforbund takker for muligheten til å komme med høringsinnspill til Riksantikvarens forslag til håndverkstrategi. Denne strategien berører viktig kjernevirksomhet i mange av våre medlemsinstitusjoner fordi de forvalter bygninger, fartøyer eller andre kulturminner som er helt avhengige av håndverkskompetanse i eller utenfor egne institusjoner. De aller fleste museer har ikke økonomi til å ansette tilstrekkelig mange håndverkere til å være selvhjulpne til enhver tid. Det kan også et være randsonekompetanse man trenger sjeldnere og ikke har stort nok eget behov til å forsvare en ansettelse.

Det foreliggende forslaget til håndverksstrategi tar inn over seg at det både er behov for å sikre gode utdanningsmuligheter innen håndverk og båtbygging, og at det er behov for å øke kompetansen i relevante bedrifter gjennom ulike kompetansebyggende tiltak for å sikre tilstrekkelig antall håndverkere med riktig kompetanse. Samtidig adresseres spørsmål angående anbud og regelverk knyttet til dette. Det siste er viktig fordi mange håndverksfirma med tradisjonell håndverkskompetanse kan være små og dermed ha mindre kapasitet til anbudsutforming samt ha færre økonomiske muskler til å håndtere prosessene med sikring av prosjektene. Museumsforbundet mener det er behov for å finne løsninger som sikrer at mindre aktører med nødvendig spesialkompetanse ikke taper anbudskampen mot større firma som ikke besitter denne. Det er viktig at spesialkompetansen innen håndverk som finnes i museene, og blant mange mindre aktører, ivaretas og kan videreutvikles.

Norges museumsforbund slutter seg forslaget til de tre strategiske satsingene og mener de er viktige for å sikre videreføringen av den immaterielle kulturarven knyttet til de ulike håndverksfagene. Det er nødvendig at denne kunnskapen økes og videreføres, særlig i museene som eier og forvalter kulturminner og kulturmiljøer som trenger denne kunnskapen blant egne ansatte. Det er også viktig at den videreføres i store og små håndverksbedrifter og, ikke minst, blant frivillige organisasjoner som bidrar til ivaretagelse

av kulturarv og kulturmiljøer. Kunnskapsdeling med eiere utenfor museums- og kulturarvsfeltet er også viktig for å sikre god forvaltning av verneverdige bygg fremover. Klimaendringene bidrar både til å øke og endre behovet for vedlikehold. Tett samarbeid og kunnskapsdeling mellom alle de relevante partene er derfor helt avgjørende for at man skal lykkes. Relevante grunnopplæringstilbud samt etter- og videreutdanningstilbud vil være avgjørende for langsiktig sikring av kulturmiljøer, uavhengig av om eier er privat eller offentlig. Museumsforbundet representerer eiere og forvaltere av viktig kulturarv og kulturmiljøer som er en offentlig tilgjengelig del av vår felles kulturarv som skal sikres for fremtidige generasjoner.

Vi minner Riksantikvaren om at flere statlige etater med ansvar for viktige kulturminner besitter viktig kompetanse på ulike håndverk fordi de er i aktiv bruk. Kystverket har for eksempel kompetanse på kalking, og kan være en ressurs for andre med behov for denne kunnskapen.

Dokumenterte behov knyttet til vedlikehold av museenes bygningsarv, fra Kulturrådet i 2019 og nedfelt i Museumsmeldingen fra 2021, kirkenes tilstand og satsingen gjennom det nylig lanserte kirkeløftet understreker at behovet for økt volum innen relevant håndverkskompetanse er helt nødvendig dersom man skal kunne rå med alle behovene i årene som kommer. Uten økt kompetanse og ressurser til å bruke denne vil man måtte prioriterer hardere mellom hva man kan klare å sikre for fremtiden og hva man må nedprioritere og la forfalle.

Tilstrekkelig med ressurser mangler ikke bare for private eiere, men også i museene. Kulturdirektoratets kartlegging fra 2019 fant at det var etterslep i vedlikeholdet av museenes antikvariske bygg på nær 3,5 milliarder for å løfte dem til et tilstrekkelig nivå og at man trengte 400 millioner årlig deretter for å holde dem på et tilfredsstillende nivå. Samtidig ble behovet for å øke takten på forskning og digitalisering trukket frem, noe som underbygger museenes behov for flere ressurser. Men det handler ikke alltid om penger, som kulturminister Lubna Jaffrey sa på årsmøtet i Norges museumsforbundet i april, men evnene våre til å bruke dem rett. Med 10 milliarder kroner til den største kulturminnesatsingen noen gang kan vi ikke lenger si at det ikke finnes ressurser. Spørsmålet er heller hvordan vi skal bruke dem.

Mange er med rette bekymret for den håndverksmessige utføringen og resultatene av alle pengene som nå skal bruke på kirkene våre. Vil arbeidet bli utført godt nok? Hva er godt nok? Med en satsing som Kirkeløftet er det viktig at vi ikke bare restaurerer kirkene, men

og kunnskapen om hvordan man utfører arbeidet. Nettopp i videreføringen av den immaterielle kunnskapen er museene så viktige, ikke minst som bindeledd mellom de håndverksmessige oppgavene som vi skal lyse – og resultatene man ønsker å oppnå gjennom tiltakene. Skal Norge lykkes med Kirkeløftet trengs det gode tverrfaglige laboratorier for utforskning av håndverksmessige metoder. Museene kan være disse laboratoriene.

Samarbeid som sentral utviklingsstrategi

Godt samarbeid mellom alle de ulike aktørene og Riksantikvaren som ansvarlig myndighet vil være avgjørende for å lykkes fremover. Blant de pågående strategiprosesser Riksantikvaren arbeider med for tiden, er håndverkstrategien den mest konkrete med tydelig mål og den beste beskrivelsen av relevant aktørnettverk. Mens flere av strategiene har mest fokus på private eiere og tilsynelatende «glemmer» at det er museer som er betydelige aktører og kunnskapsparter på feltet som omhandles, har man i håndverkstrategien i langt større grad klart å synliggjøre hvilken ressurs museene er og kan være i dette arbeidet.

Verdiskaping

Mange museer har bygningsvernssentre, bygningsvernrådgivere eller medarbeidere med håndverkskompetanse. Noen av museene tilbyr håndverkstjenester til eksterne aktører i perioder der de har ledig kapasitet. Dette bidrar til at man i noen tilfelle kan ha ansatt flere håndverkere enn man ellers ville ha anledning til. Resultatet blir at museene utvikler viktig og verdifull kompetanse som også kan komme eksterne aktører til gode. Museenes faste håndverkertab kan med andre ord være en god medspiller i praksisopphold, lærlingetid og som utleid arbeidsressurs ved ledig kapasitet. Dette aspektet er kanskje noe man bør legge mer vekt på i det videre arbeidet med å videreutvikle og utdanne relevante håndverkere. Arbeid i museene vil kunne gi håndverkere som velger å satse på tradisjonshåndverk arbeid i kompetansemiljøer som sikrer videreutvikling i en organisasjon med tilgang til større nettverk innen håndverk.

Museumsforbundet mener at museenes rammebetingelser som formelle lærebedrifter må sikres, og at deres rolle som kunnskapsproduserende institusjoner må styrkes. For å fylle denne rollen må museene ha tilgang til midler som kan bidra til at de håndverkere som ønsker det kan delta på videre- og etterutdanning i tilknytning til tradisjonshåndverk. Riksantikvaren kunne vært tydeligere på museenes rolle som læringsarena og betydning for kompetanseheving hos håndverkere innenfor tradisjonshåndverk og kunnskap om verktøy som man ikke lenger bruker eller har tilgang på.

Museumsforbundet mener at man i enda tydeligere grad bør skrive relevante samarbeidsparter, som museene, inn i strategien i dens ulike deler og under aktører og roller. Museene fyller ofte også rollen som bygningsvernkonsulenter, som bidrar til at mange eiere får tilført ressurser til vedlikehold. I tillegg har flere museer bygningsvernssentre eller fartøyvernssentre, som nevnes helt til slutt i sekkeposten Kulturhistoriske fagmiljø. Vi vil i det følgende knytte noen kommentarer til de enkelte strategiske satsingene og målene i strategien.

Strategisk satsing 1: Håndverkskompetanse og- kapasiteten skal styrkes

Det er bra at Riksantikvaren vil jobbe for at det finnes gode og relevante utdannings- og opplæringstilbud i håndverksfag over hele landet. Museumsforbundet mener det er viktig å bygge opp om og styrke både fagskolene og andre formelle tilbud og videreføre dette med uformelle kurs. Mange museer samarbeider med utdanningsinstitusjoner om formelle utdanninger og ikke-formelle kurs, og vi oppfordrer Riksantikvaren til å samarbeide om å se på muligheten for å etablere flere kompetansegivende formelle kurs som kan inngå i en helhet.

Museumsforbundet mener at MiA i sitt innspill har et viktig poeng knyttet til etterutdanning og å formalisere uformell kompetanse hos håndverkere. De foreslår at Riksantikvaren utvikler en ordning der de som mangler Svennebrev eller Fagbrev og gjennom det får mulighet til å avlegge en prøve som vil gi nødvendig dokumentasjon for å fylle kravet til kompetanse for utføring av oppdrag.

Det er også bra at RA har fokus på håndverksmangelen i Sápmi og at det er behov for å «ha et særskilt blikk på nasjonale minoriteters kulturminner og håndverkskompetansen som kreves for å «ivareta denne». Flere av medlemmene i Museumsforbundet representerer urfolk og nasjonale minoriteter og er potensielle samarbeidsparter i dette arbeidet. Det er ellers gode målsettinger som listes opp. Under punkt 3 om opplæring tenker vi at det er et underspilt potensial for å benytte museene som lærlingearenaer. Flere museer har alt erfaringer å bygge videre på og de kan supplere andre mer tradisjonelle bedrifter, eller samarbeide om et lærlingeløp dersom det legges til rette for dette. Under punkt fire mener Museumsforbundet at Kulturdirektoratet og Museumsforbundet bør være relevante samarbeidsparter i tillegg til utdanningssektoren og byggenæringen om å bedre rammebetingelser for etablerte håndverkere som ønsker å ta høyere utdanning. Også for den ikke-formelle utdanningen er økt samsnakk med museumssektoren viktig. Mange av disse har samarbeid gjennom EØS- og andre prosjekter som blant annet gir læring av til

dels glemte teknikker i Norge. Dette vil også kunne være nyttig for å få til mer formalisering av dagens mer uformelle opplæringstiltak som nevnt over.

Strategisk satsing 2: Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og kulturmiljø

Også for denne satsingen er det mange gode målsettinger og løsninger formulert knyttet til anbud og samspillsentreprise. Museene kan være en resurs, men tilgang til tilskuddsmidler også for museene må til for at det skal bli mulig. Under punkt tre understrekes det at ordningen med bygnings- og fartøyvernsentre samt andre rådgivningstjenester fungerer som bindeledd mellom eiere og håndverksbedrift, men at kapasiteten varierer. Museumsforbundet mener det fremover er viktig å bygge ut denne kapasiteten også i museene. Byggnettverket i museene, Museumsforbundets seksjoner for immateriell kulturarv og samlingsforvaltning samt Samisk Museumslag kan være gode støttespillere og kompetanseparter her. Museene er generelt godt egnede formidlingskanaler for tradisjonshåndverk for ulike grupper, også skoleelever som kan bli kjent med ulike former for tradisjonshåndverk.

Strategisk satsing 3: Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes

Museumsforbundet støtter de fremlagte forslagene til mål i denne satsingen og mener de er nødvendige og nyttige. Flere museer er alt i gang eller har deltatt i prosjekter tidligere. I det røde punktet under punkt tre om forståelsen for og bruken av tradisjonelle metoder og materialer mener vi imidlertid at museene bør skrives inn som en kompetansepart og ikke «gjemmes bort» i kunnskaps- og forskingsmiljø, hvis det er der man har tenkt dem inn. Museene har mye å bidra med under punkt fire om klimaendringenes påvirkning. Blant annet kan vi nevne at Ryfylkemuseet samarbeidet med flere andre museer om kartlegging av dette for et tiår tilbake. Det er bra at Riksantikvaren ønsker å legge til rette for mer kunnskapsbygging- og deling. Det krever imidlertid ressurser til å drive forskningen og til å etablere gode strukturer for deling.

Avsluttende kommentarer og ønsker

Strategien kan bli viktig for å etablere nye og bedre samarbeid mellom de ulike partene i dette arbeidet slik at mange aktører kan arbeide sammen for et felles mål i gjensidig tillit og respekt. Hvorvidt man lykkes vil være avhengig av om strategien følges av en god handlingsplan og at det er tilstrekkelig med ressurser til å gjennomføre denne. Riksantikvaren understreker ofte at de immaterielle kulturarvsaspektene ikke ligger i kjernen for deres arbeid og at hovedfokus er på det materielle. I denne strategien er det immaterielle særlig viktig, og i forslaget til håndverkstrategi anerkjennes dette gjennom

Riksantikvarens erkjennelse av håndverk som en immateriell kulturarv (kap. 6 s 12). Museumsforbundet oppfatter dette som et positivt steg i en retning der oppfatningen av de immaterielle aspektene av tradisjonshåndverket får en tydeligere og rettmessig plass i kulturmiljøforvaltningen.

Med vennlig hilsen

Ole Aastad Bråten
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.